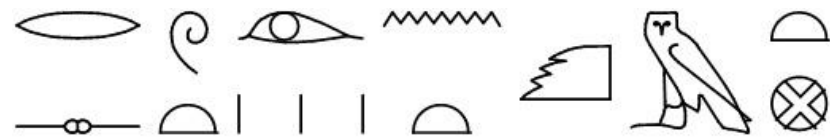

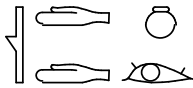

EGIPSKI SEN

Słowo „sen” ma wiele znaczeń. Może oznaczać „spanie”, „marzenia senne”, albo „złudzenie”, „wyobrażenie”. Starożytni Egipcjanie spali. Dzień zaczynał się o poranku, a wieczorem bóg słońca na swej łodzi wkraczał na zachodzie do krainy podziemnej, by podczas dwunastu godzin nocy przepłynąć ją i ukazać się rano następnego dnia na wschodnim horyzoncie nieba. Noc była czasem snu. Czasownik „spać” brzmiał *sedjer* i oznaczał nie tylko czynność spania, ale także przenośnie (podobnie jak w językach współczesnych) relacje seksualne („spać z kimś”). Inne terminy oznaczające „spać” to *keded* i *aaui*. Istniało także słowo *bagi*, które oznaczało „być znużonym”, „być zmęczonym”, „być śpiącym”.

Wszystkie te słowa miały zastosowanie również we frazeologii dotyczącej spraw ostatecznych. „Być znużonym”, „być sennym”, „zasnąć” oznaczało „umrzeć”. „Spać” było eufemistycznym określeniem stanu po śmierci, kiedy zmarli spoczywają w swoich grobowcach, niczym w sypialniach, wychodząc z nich, by komunikować się z żywymi i korzystać ze składanych im ofiar.

EGIPSKIE SNY

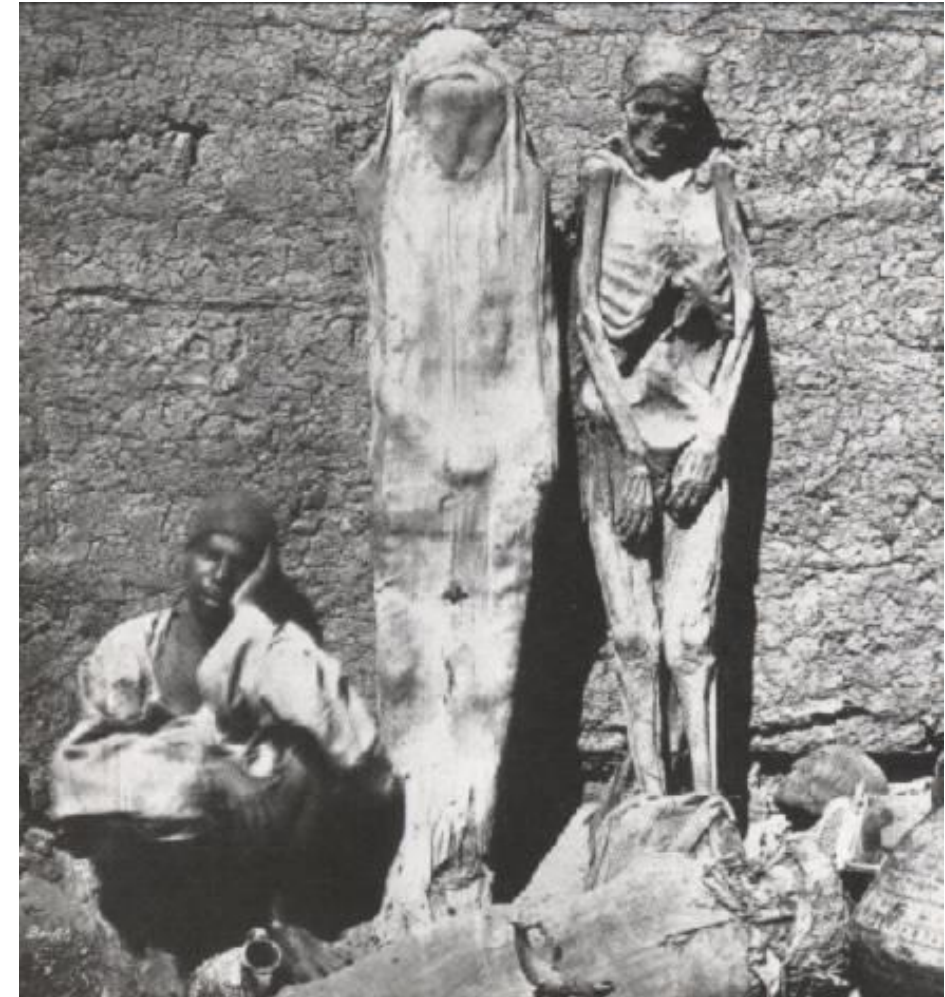
Starożytni Egipcjanie śnili. Słowo *resut*, oznaczające „sen”, „marzenia senne” pochodzi od czasownika *res*, „zbudzić się”, „czuwać”, co oznacza, że sen uważano za rodzaj realnej, choć nieświadomej, aktywności. Znaczenie snów było przedmiotem badań i interpretacji, czego dowodem historia biblijnego Józefa, wyjaśniającego prorocze sny faraona. Poprzez sny bogowie kontaktowali się z ludźmi, przekazując ważne przesłania lub odpowiadając na prośby. W czasach grecko-rzymskich w świątynnych centrach medycznych stosowano leczniczy sen (inkubację).

SEN O EGIPCIE

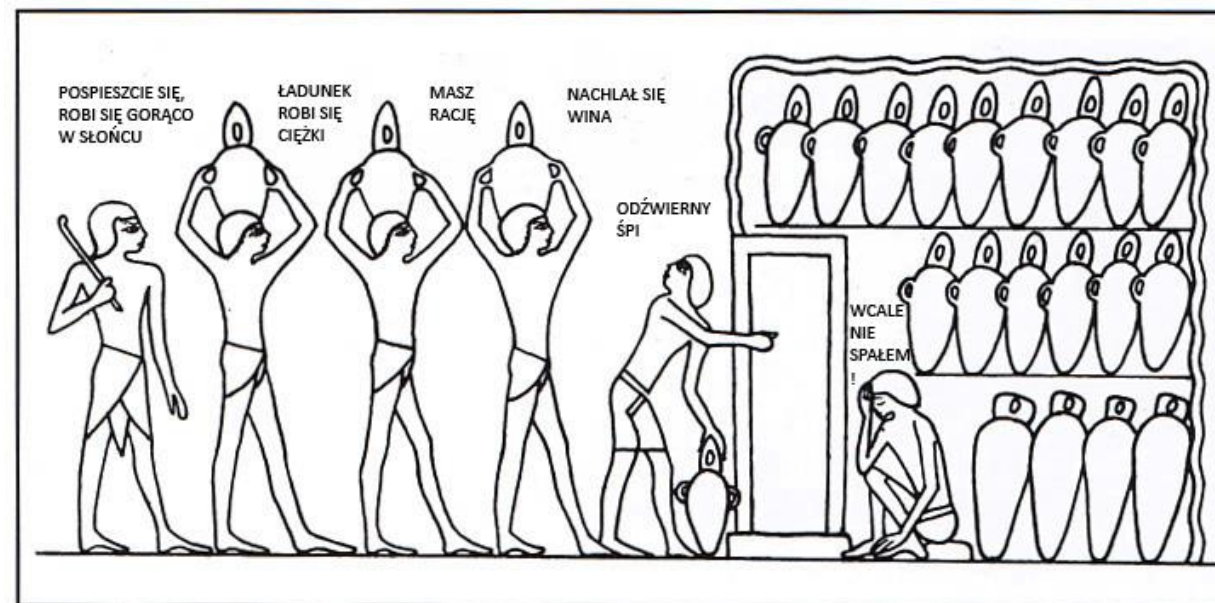
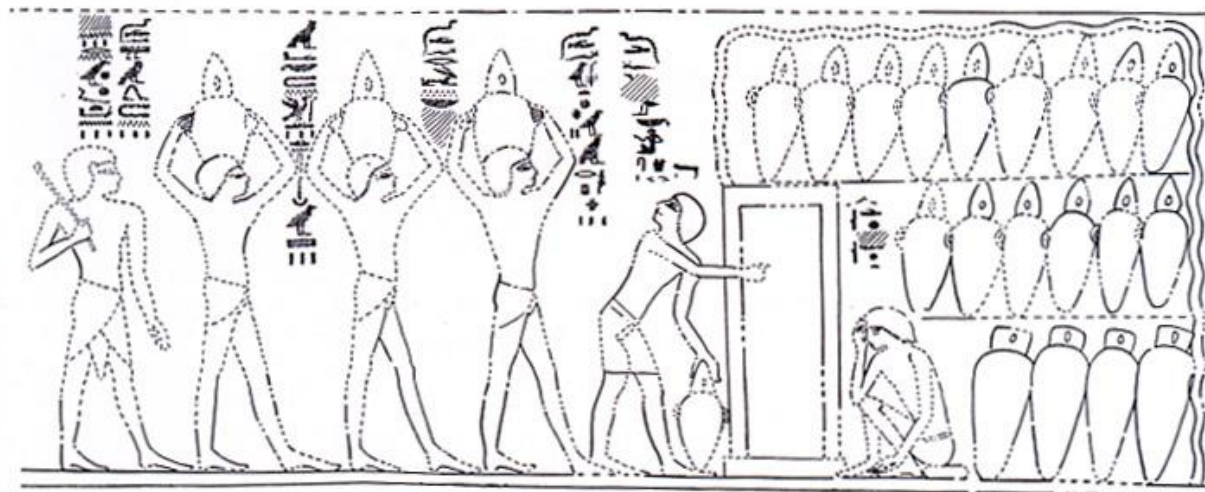
Europa nowożytna śniła o Egipcie, powoli odkrywając tajemnice zapomnianego, egzotycznego i fascynującego państwa faraonów. Egipska wyprawa Napoleona i odczytanie w 1822 r. hieroglifów przez J. F. Champolliona stworzyły fundamenty współczesnej egiptologii, która tłumaczy staroegipskie senniki na język współczesności i odkrywa techniki zarządzania budową piramid, o których nam się nie śniło...

Nie bez powodu internetowe forum dyskusji o starożytnym Egipcie nazywa się www.egyptiandream.ac.uk Nadal śnimy o Egipcie – ale często już tylko marząc o wakacjach w Szarm el-Szejch. Tymczasem starożytni Egipcjanie, którzy zbudowali pierwszą cywilizację, pierwsze państwo i pierwsze społeczeństwo, mogliby nas wiele nauczyć. Możemy skorzystać z ich mądrości jeżeli nie prześpiemy tej okazji...

SNY W SZTUCE I LITERATURZE

Dość paradoksalnie, Egipcjanie, którzy przedstawiali w zasadzie cały otaczający świat, w swej sztuce rzadko ukazywali śpiących ludzi. Może było to rodzajem tabu, związanego ze znaczeniem snu jako metafory śmierci. Znamy jednak wyobrażenia śpiących, czy drzemiących strażników. Jedno z nich jest nawet elementem starożytnego „komiksu”. W jednym z grobowców w Tebach Zachodnich ukazano tragarzy, przynoszących dzbany z winem do magazynu i zbudzonego odźwiernego, który gorliwie zaprzecza, jakoby zdarzyło mu się przysnąć w pracy...

O wiele częstszym motywem sen i marzenia senne są w egipskiej literaturze. Już w najstarszych utworach religijnych, Tekstach Piramid, spotykamy się ze wspomnianą metaforą śmierci jako snu:

"Ozyrysie Królu,
odszedłeś, lecz powrócisz,
zasnąłeś, lecz obudzisz się,
umarłeś, lecz będziesz żył."

(*Teksty Piramid* § 1975)

Sny są nieodłącznym elementem egipskich opowiadań, gdzie często służą wprowadzeniu rzeczywistości fantastycznej, a także występują w *sebajt*, czyli naukach egipskich mędrców:

„Kiedy śpisz, strzeż nawet własnego serca,
nikt bowiem nie ma przyjaciół
w dniu, kiedy przychodzi nieszczęście.”

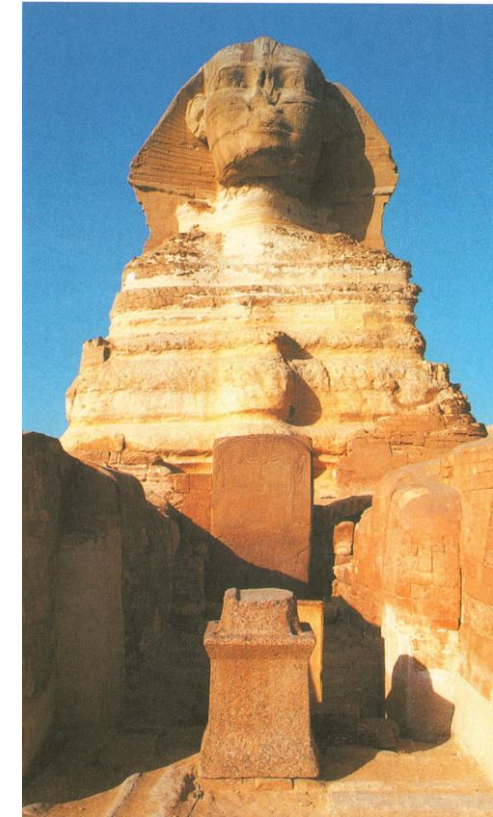
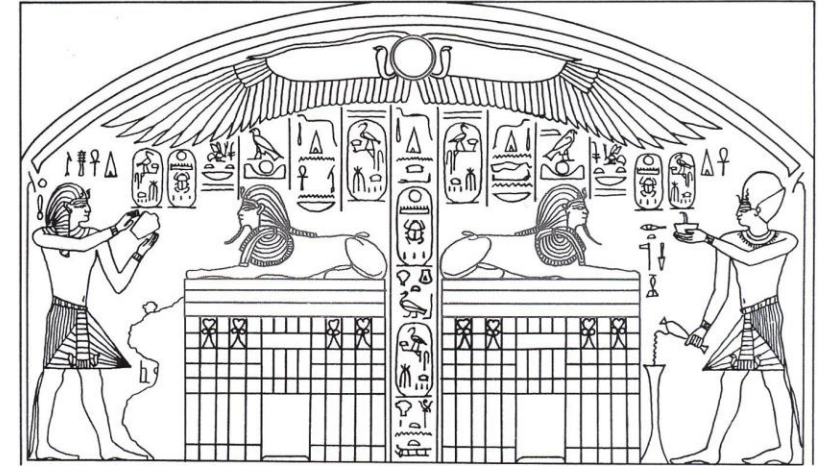
(*Nauka króla Amenemhata*, tłum. T. Andrzejewski)

STELA SNU

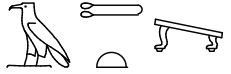
Stela Snu to granitowy monolit, wysokości 3,6 m i wagi 15 ton, stojący między łapami Wielkiego Sfinksa w Gizie. Jest to wtórnie użyte nadproże ze świątyni grobowej Chefrena (IV dynastia, ok. 2540 p.n.e.), budowniczego drugiej piramidy i inicjatora kultu Harmachisa (egip. Horemachet, czyli Horus-na-Horyzoncie), formy boga słonecznego wyobrażonego właśnie pod postacią Wielkiego Sfinksa.

Na steli zapisano historię z życia faraona Thotmesa IV (ok. 1400-1390 p.n.e.) z XVIII dynastii. Kiedy był jeszcze młodym księciem, nawet nie następcą tronu, polował w okolicy Gizy i zdarzyło mu się zasnąć w cieniu posągu, który towarzyszył wielkim piramidom wzniesionym przez Cheopsa, Chefrena i Mykerinosa tysiąc lat wcześniej. Thotmesowi przyśnił się sam Wielki Sfinks, słoneczny bóg Horemachet-Atum-Re-Chepri, skarżąc się, że jest zasypywany przez piaski pustyni. W zamian za oczyszczenie obiecał Thotmesowi tron Egiptu. Po obudzeniu młody książę nie tylko zlecił oczyszczenie posągu, ale także wystawił przed Sfinksem poświęconą mu kaplicę kultową, której elementem była stela, opisująca całe wydarzenie.

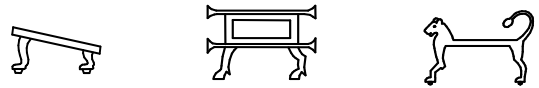

ŁÓŻKA

Łóżka odkrywane były już w wyposażeniu grobowców z Okresu Wczesnodynastycznego. Drewniane ramy, resztki plecionek i rzeźbione nogi dowodzą, że od najwcześniejszych czasów Egipcjanie przywiązywali niezwykłą wagę do tego mebla, którego znaczenie wykraczało poza czysto użytkową funkcję. Łóżko, po egipsku *aczet*, było magicznym przedmiotem, który miał służyć człowiekowi zarówno na tym świecie, jak i w życiu wiecznym.

Jednym z najwspanialszych przykładów jest łoże królowej Hetepheres, matki Cheopsa, odkryte w jej grobowcu w Gizie, inkrustowane i dekorowane złotą blachą. Towarzyszył mu baldachim, na którym można było również rozpiąć moskitierę.

Na łóżkach dekorowanych przedstawieniami lwów, wyobrażających niebo, królowe rodziły władców. Podobny mebel pojawiał się podczas odprawiania ceremonii *heb-sed* gdy faraon symbolicznie odradzał się.

Łóża odkryte w grobowcu Tutanchamona są nie tylko dowodem niezwykłego kunsztu egipskich rzemieślników, lecz także niosą przekaz symboliczny. Łoże w formie krowy Mehet-uret, bogini nieba, miało zapewnić królowi odrodzenie jako młodemu bogu.

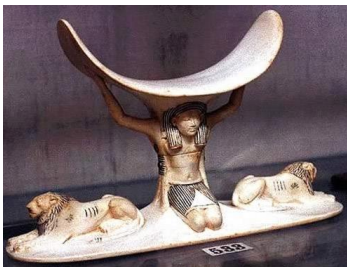

PODGŁÓWKI

Starożytni Egipcjanie używali w charakterze poduszek szczególnych przedmiotów, które nosiły nazwę *ures*, a które my nazywamy podglówkami. Wykonane z kamienia lub drewna, składały się z półokrągłej części na której opierano głowę i jednej lub dwu kolumnienek, na których owa część była podparta. Umożliwiały wygodny sen na boku, zapewniając dodatkowo cyrkulację powietrza wokół głowy, co było istotne w gorącym klimacie Egiptu.

Często były one dekorowane, zwłaszcza przedstawieniami Besa i Tauret, bóstw chroniących przed złymi mocami, co miało magicznie zapewnić bezpieczny i spokojny sen. Podglówki nie tylko służyły wygodzie spania w życiu doczesnym, lecz także były nieodzownym elementem wyposażenia grobowego. W okresie Starego Państwa wkładano je do trumny, a w czasach późniejszych przedstawiano na sarkofagach, umieszczano w postaci amuletów na mumiach, i opisywano w Księdze Umarłych.

Jeden z podglówek Tutanchamona ma formę boga Szu, któremu towarzyszą dwa lwy. Głowa zmarłego, podtrzymywana w ten sposób, jest identyfikowana ze słońcem, co ma związek z ideami odrodzenia.

Bezpośrednie inspiracje staroegipskimi obyczajami raczej nie wchodzą w grę, ale tradycja używania podobnych przedmiotów jest kontynuowana w Afryce nowożytnej.

Podgłówek

Muzeum Egipskie w Berlinie, AMP 21610 (obecnie w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu)

drewno

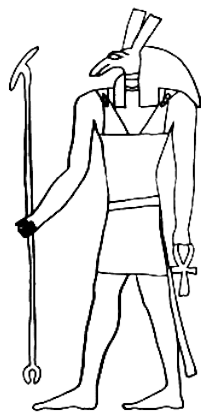
wysokość 18,8 cm; szerokość 15,4 cm (dół), 16,4 cm (góra); grubość 3,3 cm (w połowie kolumny);

VI dynastia, ok. 2300-2200 p.n.e.

Pochodzenie: Przypuszczalnie z Meir w środkowym Egipcie. Zakupiony przez Ludwiga Borchardta od handlarza antyków N. Taura, w zbiorach berlińskich od 1914.

Ten podgłówek jest pięknym przykładem przedmiotów mających służyć raczej w życiu pozagrobowym niż doczesnym. Wykonany jest z trzech połączonych kawałków drewna i charakteryzuje się wysokim poziomem wykonania, z precyzyjnie wyrzeźbionymi detalami. Górna część ma kształt połączonych otwartych dłoni, podtrzymujących łukowatą podpórkę głowy. Kolumna jest dekorowana drobnymi równoległymi kanelurami, zaś podstawę otacza rzeźbiony ornament przedstawiający sznur. Szczególna dekoracja tego podgłówka (dłonie podtrzymujące podpórkę głowy) ma znaczenie symboliczne. Odwołuje się do ogólnej idei ochrony poprzez objęcie, ale także do bardziej specyficznej identyfikacji górnej części podgłówka z niebem, co sugerują późniejsze analogie z przedstawieniem boga Szu podtrzymującego podpórkę. Głowa zmarłego jest w ten sposób dźwigana do góry jakby znajdowała się w niebie, symbolicznie identyfikowana ze słońcem. Taka rola podgłówek została odzwierciedlona w ikonografii związanej z ideą odrodzenia, w ilustracjach Księgi Umarłych i w postaci popularnych amuletów.

SENNIKI

Starożytni Egipcjanie tworzyli senniki wyjaśniające znaczenie snów. Zazwyczaj miały one schemat: „jeżeli śni się... - to dobrze/źle – i oznacza to...”.

W interpretowaniu snów brano pod uwagę charakter danej osoby. Egipcjanie wyróżniali dwa typy: ludzi o charakterze Horusa i o charakterze Seta.

Papirus *Carlsberg* 14:

„Jeśli siedzi na wadze, źle skończy.

Jeśli siedzi na macie, będzie się bał.

Jeśli mu jest dane coś w zastaw, znaczy to dla niego

„zdarzy ci się pomyślność”

Jeśli jest bity w policzek, jego córka będzie piękna.

Jeśli obrabia jakiegokolwiek drzewo, urodzi mu się dziecko.

Jeśli ma nogi na głowie, osiągnie daleką i piękną starość.”

(tłum. T. Andrzejewski)

„Rodzaje spótkowania we śnie, które się śnią kobiecie:

Jeśli wychodzi za mąż za swego małżonka, będzie unicestwiona.

Jeśli obejmuje go, będzie mieć zmartwienie.

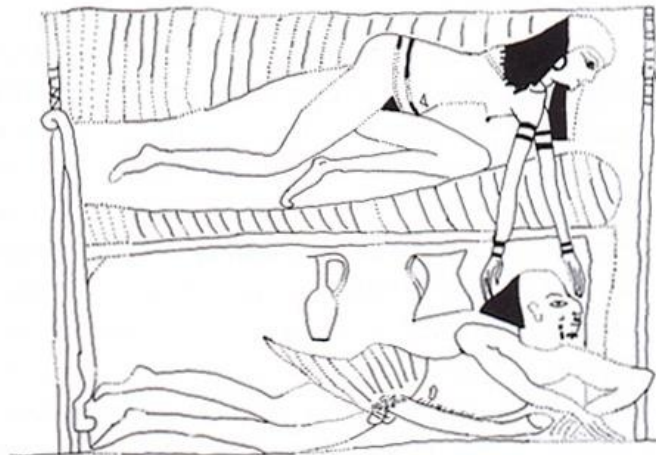
Jeśli spótkuje z nią koń, będzie gwałtowna wobec swojego męża.

Jeśli spótkuje z nią osioł, będzie ukarana za wielki grzech.

Jeśli spótkuje z nią kozioł, umrze wkrótce.

Jeśli spótkuje z nią baran, faraon uczyni jej coś dobrego.

Jeśli spótkuje z nią wilk, rzemieślnik uczyni jej coś dobrego.

Jeśli spótkuje z nią lew, zobaczy coś ładnego.

Jeśli spótkuje z nią krokodyl, umrze wkrótce.

Jeśli spótkuje z nią wąż, weźmie sobie męża, który będzie dla niej tak ciężki, że ona popadnie w chorobę.

Jeśli spótkuje z nią ibis, przypadnie jej w udziale zaopatrzonej dom.

Jeśli spótkuje z nią zamężna kobieta, przypadnie jej w udziale nędzny los...”

„Rodzaje piwa, o których śni mężczyzna:

Jeśli pije słodkie piwo, będzie się cieszył.

Jeśli pije piwo piekarskie (?), będzie żył.

Jeśli pije piwo wyśtałe, znaczy dla niego „pomyślność”.

*

Jeśli je łajno baranie, stanie się właścicielem pola.

*

Jeśli urodziła kotkę, urodzi wiele dzieci.

Jeśli urodziła psa, urodzi chłopca.

Jeśli urodziła ośła, urodzi głupie dziecko.

Jeśli urodziła kruka, urodzi głupie dziecko.

Jeśli urodziła krokodyla, urodzi wiele dzieci.

Jeśli urodziła kozła, jej dziecko będzie wielkim człowiekiem.”

(tłum. T. Andrzejewski)

Papirus *Chester Beatty III*:

„Jeżeli człowiek widzi siebie we śnie:

jedzącego mięso osła – dobrze – oznacza awans;

patrzącego przez okno – dobrze – jego krzyk (prośba?)

będzie wysłuchany przez jego boga;

widzącego dużego kota – dobrze – duże plony przyjdą do niego;

martwego – dobrze – długie życie przed nim;

jako sternika łodzi – źle – w sądzie nie będzie uznany za niewinnego;

ze sztywnym penisem – źle – zwycięstwo jego nieprzyjaciół.”

(tłum. P. Laskowski)

SENNIK EGIPSKI (Z PRZYMRUŻENIEM OKA...)

Jeżeli śni ci się...

ra Słońce

iah Księżyc

seba gwiazda

pet niebo

ta ziemia

mu woda

chaset góry

per dom

iti ojciec

mut matka

sa syn

sat córka

...to oznacza:

możesz pospać...

miesięczna rata do zapłacen

zobaczysz Dodę w telewizji

wakacje w Egipcie

wakacje w Poznaniu

wezwi hydraulika

dużo spraw w urzędach

weźmiesz kredyt

wezwie cię dyrektor

dostaniesz podwyżkę

pójdiesz do kina na *Bonda*

pójdiesz do kina na *Zmierzch*

Jeżeli śni ci się...

czai mąż

hemet żona

mes dziecko

sen brat

senet siostra

medżai policja

sunu lekarz

czesem pies

miu kot

penu mysz

memi żyrafa

aa osioł

meseh krokodyl

deb hipopotam

...to oznacza:

kup pieprz

kup sól

zmienisz meble na nowe

dostaniesz grę komputerową

dostaniesz płytę z muzyką

dostaniesz mandat

dostaniesz się do lekarza

rok ciężkiej pracy

rok wylegiwania się

jutro nie wychodź z domu

trafisz na wyjątkową wyprzedaż

spóźnisz się na autobus

teściowa przyjedzie

nie przesadzaj ze słodyczami

Jeżeli śni ci się...

ian pawian

ihet krowa

bik sokół

bit pszczoła

depet łódź

szes sznur

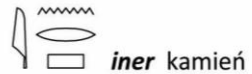
nub złoto

hedż srebro

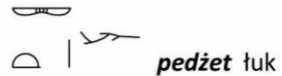
mer piramida

iner kamień

dżebet cegła

pedżet łuk

kemit guma

...to oznacza:

wysła sms-y do kochanki/kochanka !

nie masz mleka na rano

pojedziesz na Ukrainę

pojedziesz do Niemiec

pojedziesz do Łodzi

wystarczy ci do pierwszego

nie inwestuj w złoto (Amber Gold !)

inwestuj w srebro (KGHM ?)

włóż pieniądze do skarpety

wygrasz na loterii

zarobisz własną pracą

naciągną cię na promocji

zmień opony na zimowe

Jeżeli śni ci się...

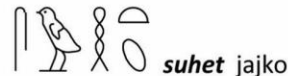
heneket piwo

irczet mleko

sedżet płomień

suhet jajko

senef krew

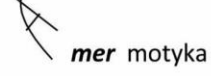
anut paznokcie

ibehu zęby

anch lustro

mer motyka

nesut-biti ...że jesteś faraonem

...to oznacza:

Kolejorz wygra

Kolejorz przegra

zakochasz się

...ale uważaj...

dostaniesz spadek

niespodziewane pieniądze

kłopoty finansowe

będziesz piękna/piękny!

będziesz mądra/mądry...

...to pora się obudzić

Wystawa „EGIPSKI SEN” styczeń – luty 2013

Muzeum Archeologiczne w Poznaniu

Pałac Górków, ul. Wodna 27

www.muzarp.poznan.pl

**Rekonstrukcja łoża królowej Hetepheres z jej grobowca w Gizie (IV dynastia, ok. 2580 p.n.e.)
+ Kopia podgłówka z wystawy „Śmierć i życie w starożytnym Egipcie” (VI dynastia, ok. 2300 p.n.e.)**

Kuratorzy wystawy „Egipski sen” (styczeń-luty 2013): Andrzej Ćwiek, Szymon Zdziebłowski